

Tretia kapitola

Lipsko, Nemecko

Margarete Rosenbaumová sa nervózne mrvila vo vlnenom kabáte. Bol to najlepší kabát, aký vlastnila, hoci, presnejšie povedané, nepatril jej. Patrilo mŕtvemu dievčaťu, za ktoré sa vydávala.

Annegret by nebola nervózna, pripomenula si v duchu. Pozbierala odvalu, zdvihla hlavu a nasadila povýšenecký výraz, aký tak často vídavala na Annegretinej tvári. Prešla cez dvere univerzitnej knižnice a potom zastala v nemom úžase.

Bibliotheca Albertina, Lipská univerzitná knižnica, pomenovaná na počesť kráľa Alberta Saského, bola pôsobivá aj zvonku, ale majestátna vstupná hala Margarete vyrazila dych. Hnedé parkety krásne ladili s krémovými stenami a bielymi stĺpmi. Zasklené dvere po oboch stranách vstupnej haly viedli do samostatných miestností, zatiaľ čo široké schodisko stúpalo na prvé poschodie, okolo ktorého sa po celom obvode tiahol balkón.

Margarete nikdy nebola v takej nádhernej budove, matne jej pripomínala grécke paláce, ktoré videla na obrazoch. Bolo úžasné, že aj v Hitlerovom Nemecku stáli budovy žiariace takou veľkolepou krásou. Pripomenula si, prečo tam je, a prešla rovno do kancelárie za prvými dverami vľavo.

„Ako vám pomôžem?“ spýtala sa jej staršia žena so šedivými vlasmi, na zátylku zopnutými do uzla.

„Som Annegret Huberová. Mám tu pracovať.“

S tetou Heidi vedeli, že je to riskantné, ale museli Annegret zaregistrovať, aby dostala prídelové lístky, a keď tak urobili, povedali si, že by sa mohla prihlásiť aj na úrad práce a uchádzať sa o zamestnanie. Keďže Margarete vždy pracovala len ako slúžka, nemala veľa možností. No pracovníčka na úrade práce bola mimoriadne príjemná a ponúkla jej miesto asistentky knihovníčky.

„Výborne, vy ste to dievča, ktoré nám poslal úrad práce. Ani si neviete predstaviť, ako veľmi potrebujeme pomoc.“

Margarete bola zvyknutá tvrdo pracovať, keďže dva roky otročila u Huberovcov. Mimovoľne zdvihla ruku, aby si zakryla žltú hviezdu na hrudi, keď si spomenula, že už nie je Židovka. Aspoň nie navonok. Je nacistická sopľaňa menom Annegret Huberová, dievča, ktoré v živote nepracovalo ani jedinú minútu.

Bude musieť nájsť spôsob, ako dôveryhodne zosobňovať rozmazanú Annegret a zároveň si udržať prácu v knižnici, pretože teta Heidi nielenže riskovala život, keď ju prichýlila, ale zo svojho skromného platu v potravinách nedokázala užiť dvoch ľudí. Margarete dúfala, že v meste, kde ani Annegret, ani ju nikto nepozná, jej nová identita pomôže.

„V knižnici som nikdy nepracovala,“ priznala.

„Nuž, ja vás do toho rýchlo zasväťím. Mimochodom, volám sa Merzová.“ Žena natiahla ruku a Margarete chvíľku trvalo, kým si uvedomila, čo od nej chce. Ako Židovka si nesmela podávať ruku s árijcami.

„Ďakujem pekne, budem sa usilovať zo všetkých síl,“ odvetila a potriasla žene rukou. Cítila sa zvláštne, keď ju niekto bral vážne. Zvyčajne nanajvýš dúfala, že ju ľudia budú ignorovať, no častejšie sa jej ušiel výsmech a urážky. Okoloidúci na ňu chrľili nadávky, nenávistné pohľady a občas po nej hádzali aj kamene či blato. Zahryzla si do jazyka a mlčala. Ak by niekto odhalil jej pravú totožnosť, zatkli by ju a poslali na miesto, kde sa odohrávali nevýslovné hrôzy.

Frau Merzová položila na pult tabuľku s nápisom „Vrátim sa o päť minút“ a potom viedla Margarete cez veľkolepú vstupnú halu do jednej z čítární so stenami ovešanými portrétmi zamračených starých mužov, zrejme akademikov, ktorí pôsobili na Lipskej univerzite od jej založenia v roku 1409. V čitárni sedelo niekoľko študentov pri stoloch so stohmi kníh.

Ani sa nestihla rozhliadnuť, lebo Frau Merzová svižne kráčala cez miestnosť a prešla k dverám s nápisom „Len pre zamestnancov“.

Vošli do suterénu, ktorý sa rozprestieral pod čítárňou a zjavne bol rovnako rozľahlý. Na rozdiel od otvoreného priestranstva so stolmi pre študentov túto miestnosť zaplňali police plné kníh. Knihy sa vršili aj na podlahe, ledva sa po medzi ne pretisla štíhla osoba.

„Páči sa vám náš knižný depozitár?“ spýtala sa Frau Merzová a oči sa jej rozžiarili pýchou pravej knihovníčky.

„Je... očarujúci.“ Pravdupovediac, Margarete nikdy nevidela toľko kníh na jednom mieste. Spomenula si, že ešte ako malé dievčatko, ktoré sotva vedelo čítať, ju mama vzala do knižnice. Neskôr, keď už chodila do školy, celé popoludnia trávila v úžase medzi toľkými knihami. To však bolo mnoho rokov predtým, ako nacisti zakázali Židom prístup do verejných knižníc. Automaticky dvihla ruku a siahla na nenávidenú žltú hviezdu na hrudi, keď si uvedomila, že tam nie je. Tú identitu nechala v ruinách zničeného domu v Berlíne.

„Práve nám prišla veľká zásielka kníh od dvoch židovských majiteľov.“ V hlase Frau Merzovej sa neodrážali nijaké emócie. „Vašou prvou úlohou bude roztriediť ich podľa nášho systému na tri kopy: cenné *volkstümlichei* knihy, ktoré sa neskôr uložia na police, ďalej knihy, ktoré sa zničia, a napokon rozvratná alebo demoralizujúca literatúra – tá poputuje sa do uzamknutej miestnosti a študovať ju budú môcť len politicky spoľahliví ľudia s vedeckým cieľom.“

Margarete na ňu vyvalila oči. Nikdy by si nebola pomyslela, že pohrdanie literatúrou, ktorá nevyhovuje nacistickej ideológii, siaha až do vedeckých knižníc, ako je táto, a knihy sa ozaj budú ničiť. Takmer jej prišlo ľúto obrovského množstva kníh, ktoré skončia v blčiacich plameňoch a ich obsah bude nenávratne stratený.

„Ak budete mať problém niektorú z kníh zaradiť, môžete sa spýtať mňa.“ Frau Merzová jej podala hrubý katalóg. „Všetky knihy zapíšte sem. A,“ na okamih sa odmlčala a očami skúmala Margarete, „viem, že pokušenie je veľké, ale do zakázaných kníh za žiadnych okolností nesmiete nazrieť.“

Zakázané sú z dobrého dôvodu. Mladé dievča ako vy sa ešte mentálne vyvíja a mohli by ste sa nechať ovplyvniť ľžami, ktoré obsahujú, a uveriť im.“

„Ďakujem, Frau Merzová. Nikdy by som žiadnu z tých ohavných kníh nečítala.“ Margarete sa zo všetkých síl snažila zachovať si vážny výraz. Čítala viac ako jej rovesníci a mnohé jej obľúbené knihy z čias, než nacisti prišli k moci, boli teraz na zozname zakázanej literatúry. Aké príšerné veci sa môže čitateľ dozvedieť napríklad z románu odsudzujúceho vojnu *Na západe nič nové* od Ericha Mariu Remarquu? Určite nič horšie, ako sa dialo vo vojne, ktorú začal Hitler a bola namierená proti jednej časti nemeckého ľudu: Židom.

„Bolo od nášho Führera múdre, že ich zakázal.“ S týmito slovami Frau Merzová vyšla po schodoch a nechala Margarete v suteréne samu. Samu s tisíckami kníh.

Odkedy pracovala ako slúžka u Huberovcov, kníh sa dotkla len vtedy, keď z nich utierala prach. Herr Huber vyhľadal, že podľudia, ako je ona, majú pracovať a nezamýšľať sa nad svojím postavením. Na čítanie by aj tak nemala čas, lebo Frau Huberová sa postarala o to, aby si v práci nevydýchla. Vstávala o piatej ráno, nachystala pánom raňajky, a potom celý deň drhla podlahy, prala, umývala riad, nakupovala potraviny, zametala, varila a robila všetko, čo bolo potrebné, až do neskorej noci, keď sa už rodina uložila na spánok. Vyčerpaná padla na vyležaný matrac v komore za kuchyňou.

Huberovcov nemala rada, no na ich dvadsaťročnú dcéru si dávala mimoriadny pozor. Krásnou Annegret šili všetci čerti a zbožňovali zábavu. V prítomnosti priateľov alebo keď chcela očariť otca, aby jej splnil, čo si zaželala, bola to najmilšie

stvorenie pod slnkom. Mala však aj oveľa horšiu stránku, a tú prejavovala len o dva roky staršej Margarete pri každej príležitosti. To podlé dievčisko sa nielenže stotožňovalo s Hitlerovou rasovou ideológiou, ale nenávisťnými urážkami ešte jej krutosť stupňovalo. Napríklad pred týždňom naoko náhodou zakopla o vedro s vodou, keď Margarete kolenačky umývala podlahu.

„Ty naničhodnica, čo si to urobila! Váľaš sa tu v špine ako prasa.“ Prešla cez mláku, špinavými topánkami pochodila po dome a vrátila sa s tým odporným úškrnom na tvári, ktorý Margarete tak nenávidela. „Ja ťa naučím ulievať sa. Poviem otcovi, aby ťa vyrazil a zamestnal niekoho, kto naozaj pracuje.“

A teraz som ňou ja. Tým najpodlejšším dievčaťom na zemi. Margarete sa striasla a rýchlo začala triediť knihy, nechcela dať Frau Merzovej dôvod, aby sa na ňu sťažovala.

„Fräulein Huberová, už ste mali obedňajšiu prestávku?“ Frau Merzová odrazu stála za ňou a obdivne hľadela na kopy kníh. „Tieto ste už pretriedili?“

„Áno. A na tamtej kôpke sú knihy, ktoré nie sú v katalógu ani na zozname zakázaných kníh. Nechcela som vás vyrušovať otázkami, tak som ich dala bokom. Dúfam, že som urobila dobre.“

„Milo ste ma prekvapili. Zdá sa, že na úrade práce tentoraz vybrali správne. Neviete si ani predstaviť, aké všelijaké dievčatá nám sem posielali. Hlúpe, rozmazané, ktorým sa nechcelo pracovať.“

Margarete si pomyslela, že bude lepšie neodpovedať.

„Urobte si prestávku teraz, tie knihy si prejdeme neskôr. Poďte, ukážem vám kuchynku.“

Keď tam prišli, Margarete si vybrala ešus s obedom, ktorý jej pripravila teta Heidi. Hliníková nádoba mala dve mis-ky uložené na sebe. V spodnej bola polievka a vo vrchnej dva krajce chleba, čo bolo viac, ako obyčajne zjedla u Huberovcov za celý deň. Hoci sa rodina stravovala výdatne, ona prežívala na zvyškoch, ktoré zoškrabala z ich tanierov.

Škvákalo jej v bruchu, sadla si, namrvila suchý chlieb do polievky a tú potom zjedla lyžicou. Pred vojnou by teta Heidi také neokrôchané spôsoby netolerovala, ale odkedy jej židovského manžela zatkli za rozvratnú činnosť, všetky výdavky musela hradiť sama. Vďaka peniazom, ktoré zarobí Margarete, sa zlepší ich finančná situácia, hoci do domu milovanej tety priniesla veľa nových problémov.

Popoludní jej Frau Merzová navrhla, aby si oddýchla od triedenia kníh a naučila sa pracovať za výpožičným pul-tom. „Máme tu malý katalóg kníh bežne dostupných študentom, no vo väčšine prípadov sa musíte spýtať na autora a názov a ísť do depozitára. Ak je kniha označená ako *geheim* alebo *gesperrt*, patrí medzi zakázané a osoba, ktorá si ju chce požičať, vám musí ukázať univerzitný preukaz a podpísať žiadosť s menom, postavením a vysvetlením, s akým vedeckým cieľom si potrebuje prečítať... to dielo.“ Frau Merzovej sa zjavne priečila predstava, že by niekto skutočne otvoril a čítal knihy, ktoré nacistický režim považuje za zhubné.

Margarete prikývla.

„Žiaľ, nájdu sa ľudia, ktorí sa pokúšajú dostať k týmto škodlivým dielam bez vážneho dôvodu. Ako som už povedala, pokušenie je veľké a mladí sa nechajú ľahko ovplyvniť.

Zapíšete ich mená a adresy, a potom im oznámite, že kniha momentálne nie je dostupná.“

„Čo sa s nimi stane?“ spýtala sa Margarete.

„Nič. Ich zoznam odovzdáme do Národnej knižnice, kde má gestapo špecializované pracovisko, ktoré dohliada na knižničný fond a jeho zákonné využitie.“

Margarete sťažka preglgla. Ten zoznam sa dostane do rúk gestapu a Frau Merzová verí, že sa tým ľuďom nič nestane? Ak budú mať šťastie, tak ich len vypočujú a upozornia, že nabadúce nebudú takí zhovievaví. Herr Huber sa neraz pred priateľmi chvastal, ako príslušníci SS využívajú gestapo, aby sa zbavili ľudí a nemuseli si sami špiňiť ruky.

Keď si predstavila možné následky svojich skutkov, po chrpte jej prebehol mráz. Možno práve podhodila jedného úbohého chlapca gestapu do pazúrov. Annegret by celá žiarila škodoradosťou, keby mohla zradiť nežiaduce individúa, Margarete však jednoducho nedokázala urobiť to, čo sa od nej očakávalo.

Domov k tete sa vracala s ťažkým srdcom.

„Aký si mala deň, Margarete?“ spýtala sa Heidi.

„Dobrá.“ Nebol dôvod, aby ju do toho zaťahovala.

Pri večeri sa však len prehrabávala v dusenom mäse so zemiakmi a s mrkvou, hoci bola hladná.

„Nezdá sa, že by bol dobrý.“

Margarete si zhlboka vzdychla. „Nebol. Sprvu sa mi nová práca zdala skvelá. Bola som v suteréne a triedila som knihy na vyhovujúce, nežiaduce a vyslovene nebezpečné.“ Zdvihla hlavu a pozrela sa na tetu. „Tak ako triedia aj nás ľudí na vyhovujúcich, nežiaducich a nebezpečných.“